

Den
Stormægtigste og Allernaadigste
Arve-Enevolds-Konge og Herre
Konge
Christian den Syvende
Kong
Til Dannemark og Norge, de Venders og Gothers
Hertug
Udi Slesvig, Holsteen, Stormarn og Ditmaarsken
Greve
Udi Oldeborg og Delmenhorst ec. Ec.
Tilskrives Den III. Tome
Af den
Danske Atlas
Allerunderdanigst.

Allernaadigste Arve-Konge
Og Herre!

De tvende første Dele af den Danske Atlas bleve allerunderdanigst tilskrevne og overleverede Deres Kongelige Majestets høystsalige Hr. Fader af samme Verks Forfatter, nu afgangne Procanceller ERICH PONTOPPIDAN, som efter Høykongelig Befaling befordrede sammes udgave. Deres Kongelig Majestæt, af Kongernes Konge sat paa Sine Høykongelige Forfædres Arve-Throne, vilde derfor i Naade allermildest ansee min allerunderdanigste Bestræbelse, at fortsætte Udgaven af dette allernaadigst anbefalede Verk!

Den tredje Deel af Lands-Beskrivelsen over Kongeriget Dannemark understaaer jeg mig i alledybeste Underdanighed at tilskrive Deres Kongelige Majestet, Dannemarks og Norges allernaadigste Enevolds-Herre. Ingen uden Kongen bør Kongerigets Atlas tilegnes. Maatte min allerunderdanigste Lyst og Flid, at opfylde min allernaadigste Konges befaling og Ønske herudi, vorde anseet med Høykongelig Mildhed, vil det blive mig den allerkraftigste Opmuntring, at anvende alle Kræfter paa et Verks fulendte Udgate, hvis Begyndelse var en Høykongelig Befaling, og hvis Fuldendelse vil blive et sildigt Beviis for Rigets lyksalige Undersaatter om den beste Monarks ligesaa Kongelige som Faderlige Naade og Kierlighed for Rigerne og Dem.

Allerede førend Deres Kongelige Majestet arvede den Kongelige Majestet arvede den Kongelige Krone, vidste disse Rigers Indbyggere, hvor værdig Guds Viisdoms Aand havde dannet Deres Kongelige Majestet til at bære den og føre Scepteret over dem. Ved mange Prøver, i Deres Kongelige Majestets første Regierings Aar, bestyrkede i saadan Overbevisning, spaaer enhver og allerunderdanigst lykønsker Deres Kongelige Majestet med den Høykongeligste Lyksalighed, som baade Grunden til alles i Almindelighed og Frugten af enhvers i Særdeleshed. Saadan Høykongelig Viisdom og Naade giver og mig det allerunderdanigste Haab, at Deres Kongelige Majestet med allermildeste Velbehag seer til Sit Dannemarks Atlas.

Herren, som har glædet disse Riger ved at skienke Den Deres Kongelige Majestet til Lands-Fader og Enevolds-Konge, han velsigne Kongen for Rigerens Skyld og Rigerne for Kongens Skyld! Begge for hans Navns Skyld!

I dette Ønske henlever jeg uafladelig i allerdybeste Underdanighed.

Stormægtigste Monarch!

Allernaadiste Arve- Konge og Herre!

Deres Kongelige Majestets

Kjøbenhavn

den 29 Januarii 1767.

Allerunderdanigste

troe Arve-Undersaat

Andreas Hartvig Godiche

Kongelig Universitets Bogtrykker.

Gunstige Læsere!

I blant de adskillige Skiebner, som store Verker ere underkastede, er denne én af de beklageligste, naar Forfatteren uformodentlig dør bort under Arbeidet, uden at have lagt den sidste Haand paa Verket, og uden engang at kunde efterlade Publico nogen synderlig Forhaabning om dets Fuldførelse; Thi den Forfatning han havde gjort sig i Hovedet, og de Kilder, han vidste at tilgaae, sattes andre, hvilken Mangel gjør, at faae har Driftighed og Styrke nok til at begynde hvor han slap.

Af dette priselige Verk, som var bestemt til 5 á 6 Bind, vare de Tvende første alene komme for Lyset, da det behagede Gud at bortkalde dets berømmelige Forfatter, den Salig Herr Pro-Canceller Doctor ERICH PONTOPPIDAN, som da var bleven nesten færdig med den Tredje Tome i Manuscript, og havde en temmelig stor Samling til de følgende Stifter. Efter hans Død kunde Verker snart have undergaaet, og havt forommeldte Skiebne: Men til Lykke, blev det alene ved nogle Hindringer, som forefaldt i dets videre Fortsettelse, indtil det i den Stand det befandtes, ved offentlig Auction blev tilslaget mig, som havde allerede trykt de Tvende første Tomer, hvorved jeg blev Eyere, ey alene af Manuscriptet til den Tredje Tome, som denne Bog indeholder, samt endeel Tegninger, og en temmelig stor Samling af skrevne Efterretninger om Jylland, men endog første Foreleggers Rettighed ti at fortsette og bekoste Verket til Enden, hvilket jeg forhaaber t skulde udrette til Publici Fornøjelse, og det saa meget mere, som den Afdødes Svoger Herr Stats-Raad og Præsident HANS DE HOFFMAN I Fridericia, der tilforn har forfattet det store Verk af Foundationer i 10 Qvarter, lod sig overtale til at forfærdige de fire Jydske Stifter, og af de forefindende Documenter, samlede af Sal. General-Major DE THURA og Sal Pro-Canceller PONTOPPIDAN, har udarbeidet om et hvert Sted en Concept, som af ham er sendt til en brav Mand i hver Kjøbstad, der samme har igiennemgaaet, og tilsat det Manglende, ligesom og ved Correspondence, overalt i Jylland tilveyebragt, hvad der fattes, og derved faaet Verket complet, saa at Aarhus og Viborg Stifters Beskrivelse i Manuscript allerede nu i disse Dage er mig tilsendt, som nest Guds Bistand, skal med første tages under Pressen. Tilligemed Fem Land-Carter over Jylland, samt en Prospect og en Grund-Tegning over hver Kjøbstæd, og nogle af de smukkeste bygte Herregaarde i Prospect, haabende saaledes at fyldestgiøre Publici og Fornøjelse, ved at fritage Verket, fra at være et afbrudt ufuldkommen Arbeide.

I dette Haab frembringes her til de samtlige Høye og gode Herre Subscribentere og andre Liebhabere den Tredje Tome af den Danske Atlas, som efter den Sal. Authors Død er bleven igiennemseet og fra Trykken corrigeret af Herr Justitz-Raad og Geheime Archivarius LANGEBEK, samt af mig formeret med 13 Kobbere mere end tiltænkt var: saa at i denne Deel befindes 75

Prospecter og Grundtegninger, og desforuden 5 Carter. Saa at den gunstige Læsere skal befinde, at hverken Fliid eller Bekostning er bleven sparet til denne Tomes Fuldkommenhed og Ziir.

Denne Deel indbefattet den Søndre Deel af Siælland, med Møen og Bornholm, samt Fyen, Lolland, Falster og Langeland, og er altsaa imod den Anden Deel større 30 Ark. Af hvilken Aarsag jeg ikke har kundet give samme Priis, som paa de forrige Deelee er givet. Ikke destomindre har jeg søgt at sette den billigste Priis som mueligt, uanset at mine Bekostninger har været meget støre, og uden Understyttelse, da dog ellers den Sal. Authors Plan melder at overlade den gunstige Læsere hvert Alphabet for 2 Mark, og hvert Kobberstykke for 3 Skilling, samt hvert Carte for 12 Skilling, hvilken Priis ikke af mig skal overstiges.

Jeg formoder derfor, at enhver, som haver de Tvende Deelee ikke udelukker sig fra denne og de øvrige; Paa det at jeg, som af Patriotisk Kierlighed for mit Fædreland, har paataget mig dette bekostelige og meget møysomme Arbeide at fuldføre til Landets Ære og Efterkommernes Nytte, ikke skulde lide Tab, for min gode Hensigt og Velvillighed.

Intet skulde være mig kierere, for al min anvendte Møye og vovelige Bekostning ved dette vidtløftige Verks Istandsettelse, end at det maatte finde Publici Yndest og Bifald, og at jeg ikke formedelst Mangel paa Afsetning, skulde standse med Verkets Continuation; da det i Gierningen skal vise sig, at hvad som paa min Side kand udfordres, til at gjøre Verket nyttigt, pynteligt og fuldkommen, ikke skal mangle, eller i nogen Maade blive sparet.

I øvrigt vil jeg have mig rcvommenderet til det gunstige Publicum og i sær til alle de Høye og gode Subscribentere til dette Verk, med Forsikring, at jeg gjør mig en stor Glæde deraf, at kunde vise min Tieneste fremdeles i gode og nyttige Bøgers Oplag.

Skrevet paa

Deres Kongelige Majestets Høye Fødsels-Dag,

Kiøbenhavn

Den 29 Januarii 1767

Andreas Hartvig Godiche

Extract

Af

Hans Kongelige Majestets Allernaadigste *Privilegio*

Datere FRIDERICHSBERGS Slot den 1 Augusti 1766.

Hans Kongelige Majestet haver Allernaadigst bevilget og tilladt, at ANDREAS Hartvig Godiche OG HANS Arvinger, eller hvad de maatte overdrage, eene og alleene maa være tilladt, dette Skrift, den Danske Atlas kaldet, i et og alt, hvad Sprog og Format det for got befindes, herefter at oplegge, trykke, fortsette, selge og falholde, tilligemed de derved følgende generale og speciale Carter og Kobbere, saaledes som han og de tienligst og nyttigst eragte, saa at ingen efterdags, uden bemeldte A. H. GODICHES, eller hans Arvingers Samtykke, maa være tilladt, dette Skrift, eller de følgende

Tomer deraf, i fremmet Sprog, enten at oversette, oplegge, eller samme, tilligemed noget af det, som dertil henhører, fra fremmede Steder trykt at indføre, alt under Tre Hundrede Rigsdaler Straf, halvdelen til Fiscum og halvdelen til Angiveren, for hvert Exemplar de betrædes med, og lige saa lidet noget, enten General- eller Special Carte, eller andre ved dette Skrift, enten allerede udkomne, eller herefter udkommende Carter og Kobber, under lige Straf. Separat at falholde og selge, eller, i hvad tilfælde det være kand, ham eller Arvinger, mindste Hinder eller Fornærmelse tilføye; med allernaadigst Forbud til alle og enhver herimod, efter som forskrevet staar, at hindre, eller udi nogen Maade Forfang at gjøre, under Hans Kongelige Majestets Hyldest og Naade.

Den Danske Atlas

Tom III.

Det Første Capitel.

Om Corsørs og Antvorskovs Amter.

Corsørs og Antvorskovs Amter. Disse tvende Amter, som have én Amtmand tilfelleds og ere noget nær af lige Beskaffenhed, kunde føyeligen tillige tages i Betragtning.

De strekke sig i Sønder til Østersøen, i Vester ti det store Belt, i Nord til Sæbye- og Kallundborgs-Amter, i Øster til Sorøe-Amt og videre hen til Nestved, holdende i Omkreds ongefær 10 Mile.

Der i ligger det Kongelige Slot Antvorskov, trende Kiøbstæder, navnlig Slagelse, Corsør og Skiælskør, 53 Kirke-Sogne, et (4) Lehnegrevskab Holstenborg, og et Kongel. Rytter-District. Det øvrige er Proprietair og Strøe-Gods, beløbende sig samtlig i begge Amter, til 13450 Tønder Hart-Korn, nemlig i Corsør Amt 528 og i Antvorskov Amt 8169 Tønder.

Grunden og Jordarten. Paa Hav-Kanten og i Fiordene, ved Corsør og Skælskør, findes 18 smaa Øer og Holme, som efterhaanden forekomme ved næstliggende Steders Beskrivelse, det faste Land synes at dale eller falde lidet lavere ned ad, mod Søkanten. Grunden er næsten overalt gandske jevn og uden mange steile Banker. Med Skov er Egnen temmelig vel forsynet, særdeles ved Antvorskov og paa Grevskabet Holstenborg, samt de fleeste andre Proprietair-Godser. Jordarte er deels Leer, deels Sandagtig, og paa de fleeste Steder fiid eller nedrig Grund, følgeligen beqvemmere til Vaar-Sæd end Vinter-Sæd, skiønt begge faaes med god Fordeel og geraader saa vel, at aarligen udskibes mange tusende Tønder fra ovenbemeldte Kiøbstæder, ligesom Bønderne i den

Egn holdes for gode Agerdyrkere, der tage deres Jord vel med, og ikke lettelig lade nogen Deel deraf ligge øde eller uden Brug.

Af Leer findes her adskillige gode Sorter, som Pottemagerne i Slagelse og Skiælskør flittig bruge. Mærgel eller Jordmarv findes paa nogle Steder, men anvendes endnu ikke, som Giødning, være sig at Jorden ikke behøver den, eller at den ikke kiendes for det, den sandelig er. Man kalder den Møntleer, og bruge den som Kalk, dog ikkuns til at anstryge Huus-Veggene med.

Hør og Hamp avles noget, men lidet mere end til Bondens eget Behov, siden deraf ere komne adskillige Ildebrande, hvilket kunde forebygges, ved at giemme Hørren til næste Foraar, og da tørre den (5) ved Soel og Vind, som skeer paa en Deel Steder. Af Havefrugt falder her ikke meget, da Bonden planter alene Kaal og deslige ved Garden. **Humle-Avling.** Humle avles temmelig vel, særdeles i Skov-Egnene, hvor der baade er best Lye og Læe for de høye Ranker, saa og Humle-Stænger lettest at bekomme. Særdeles beflitter man sig her paa i Tylstrup og Halager lille Sogner, hvis Indbyggere fortienet at settes med Berømmelse ti Eksempel for andre Landmænd der i, at de ikke alene plante nogen Humle ved deres Gaarde, men ogsaa have indtaget og efterhaanden indlagte og efterhaanden indtage noget meere af deres Mark-Jord, til Humle-Havers Anlegning. Da nu derved afgik Præsterne noget i deres Korn-Tiende, saa tilholdes Bønderne ved Kongl. Rescript af 1 May 1741 at give dem Humle-Tiende, som før ikke var brugeligt.

Bie-Avling. Af Bie-Avling er i disse Amter vel noget, men ikke saa meget, som hvor der findes store Enge og Lyng-Marker, hvis Blomster give Bierne deress Næring. Nogle Bønder selge dog aarligen lidet Honning til 14 á 15 Skilling pundet.

Jagt. Vildt findes noget, men meest i den Kongel. Vildbane, saa og i Dyrehaverne ved Grevskabet Holstenborg og den Plessiske Gaard Kastrup, som og hidindtil haver haft et af de bedste Stutterier.

Fiskerie. Fiskerie falder paa Søekanten og i Fiordene ved Corsøer og Skiælskør, men bruges lidet af Bønderne, undtagen de Øboer, som ikke hindres ved Hoverie og eget Arbeyd, særdeles paa Agerøe, og Omøe, hvor Sild, Aal, Torsk og Flynder fanges i temmelig Mængde og føres til Stæderne, saavel som saltes og tørres. Fersk Vands Fisk ere her, som overalt, nemlig Giedder, Aborrer, Karudser, Skaller, Sudder, Ørreder ec., særdeles i de ferske Søer, hvilke ere Vinstrup (6) eller Tystrup Søe, ved Bavelse, Borrebye-Søe, Heselsøe, Aalsøe, Smidesøe, Fresøe og Vitsøe. Af Aaer eller løbende Vande er den største Nessaae, som kommer oven fra Landet til Bavelsesøe, og gaaer derfra forbi Herlufsholm og Nestved, til Fiorden ved Karbeksminde, om hvis forrige Dybhed, som da har taget mod temmelig Fartø, er handlet i Landets almindelige Natur-Historie. Kildevæld, af det Slags, som Almuen besøger, særdeles paa St. Hans Aften, ere her i Amterne nogle, nemlig ved Kirkerup, som af det der faldende Offer og Almisse i Blokken, haver Anno 1728 faaet et Hospital for 8 Lemmer efter en Fundatz oprettet 1733. Ved Nestved og Fodbye, ere ogsaa 2 Kilder med Blokke, Kolle-Kilden ved Antvorskov fryser aldrig, dens Vand holdes, for mineralsk. 1729 lod Conferentz-Raad Rostgaard sette Planker der om (*)

(*) Paa Slustrup Mark besøges Brixes Kilde, om hvilken fortælles ved uvis Tradition, at en Hollænder, som der havde faaet sit ellers ulægelig Been helbredet, skulle have foræret til Kirken et Been af Guld.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus III, 1764

Meenstrup Bierg. Meenstrup-Bierg ved landsbyen af samme Navn, holder stedse Vand, endogsaa i de allertørreste Sommere, da man jager Creaturet der op at drikke, naar Vand fattes i Dalen, dog er Meenstrup-Bierg af den Høyde, at man der kand see en Omkreds paa 20 Mile.

Søehavne. Nogle Søehavne forekomme siden ved Corsørs og Skielskørs Beskrivelse, undtagen Bissrupshavn, fordm kaldet Hurrilds eller Hvirvildshavn, af en Søehane Hvirvild som der havde sit Tilhold. Den ligger under Holstenborgs Grevskab, og faaer nogen Lye af den lige ud for liggende Insel Glænø, men er nu omstunder ikke dybere (7) end 6 Fod Vand, ligesom man mange Steder merker, at Strand-Bredden aarligen forhøyes ve det tilflylte Sand.

Hernæst vil jeg opregne begge Amters Kirke-Sogne, samt Kiøbstæder, Slotte og Herregaarde.

Corsørs Amt haver Slagelse Herret og deri følgende Kirke-Sogne Byer og Gaarde.

1. Corsør, Kiøbstæd og Ladegaard.
2. Slagelse Kiøbstæd og deri først St. Michels Sogn, samt store Valdbye, lille Valdbye, Jernebjerg, Brorup H: Gaard, Skovsøe.Bye.
3. St. Peders Sogn sammesteds, med Landgravbye, Hyllerup, Holmstrup.
4. Heininge.

5. Tornborg. Halse, Svenstrup, Tierebye, Frølund, Hulbye, Dyrehovetgaard, Bunderop, Ormsløv.
6. Lundforlund. Mølle.
7. Gierløv. Seedrup, Pebringe-Gaard, Mølle.
8. Bierrebye.
9. Sludstrup. Storbye, Lillebye, Harrested.
10. Boeslund. Eskildstrup H: Gaard, Gryderup, Atterup, Vesterbøgebjerg, Torpe, Espe H: Gaard, Lindeskov, Eggerup (*), Østerbøgebjerg, Tranderup, Sønderup, Nebele.
(*) I denne Bye Eggerup er en Høy, hvorudi Doct. CASPER BARTOLIN den ældre, forðum fandt en Urne af blaat Leer med Aske og Beenstumper og deriblant et Stykke af et Rifbeen, som var tre Gange saa stort som et Menneskes nu om Dage. Wormii Mon. Pag. 41.
11. Vemmeløv. Ormidsløv, Førløv, Halbye.
12. Hemmershøy. Studebye, Erdrup, Vaarbye.
13. Sorterup. Næsbye-Gaard, Oldrup, Tygelse.
14. Ottestrup. Vedbye-Sønder, Vedbye-Nord, Dievelsrød, Postriderhuus.
15. Sønderup. Aarsløvbye og Mølle, Halleløv.
16. Nordrup. Herrestrup, Skafteløvbye og Gaard, Vidsøe-Gaard, Landbye-Torp.

Saa og af Alsted-Herret.

17. Guddom.
18. Strillinge. Østerstillinge, Kieldstrup, Kongsmark, Vildsøe, Nesbye.

Antvorskov-Amt haver i Vesterflakkebjerg-Herret.

1. Skielskør. Kiøbsted.
2. Skiørpinge. Halkevad, Mølle
3. Faardrup. Snekkerup, Mølle, Frankerup. I Frankerup Mark haver lagt en liden Landsbye kaldet Høystrup. Den blev øde, fordi den havde ikkun 2 Marker og ingen til at lade hvile.
4. Ørsløv. Sibberup, Glænøe, Skafterup, Stubberup, Snedinge H: Gaard.
5. Bierre-Sønder. Bøgelund.
6. Gimlinge. Vemmeløse, Bollerup, Gimling-Torp, Bierupbye.
7. Tierrebye. Vidskølle, Lundbye, Tiufstofte, Lundstorp, Vasnes H. Gaard.
8. Maglebye. Stisnes, Borrebye H. Gaard.
9. Eggitsløvmagle. Eggitsløvlille, Frankerup, Snekkerup, Hesle, Baaslunde, Gierdrup H. Gaaard, Smidstrup (*)
(*) I Eggitsløvmagle Kirke ligge nogle adelige Personer, saasom SÖREN STAMPE, IVER HUNDERUP, død for Kalmar 1611. ANDERS SKRAM, FRAANTS KAAS, JOH. KÖNIGHAM og David VELDUS, begge af Skotsk Adel.
10. Haarsløv. Sønder-Jellinge, Sandvede, Mølle.
11. Ting Jellinge.
12. Hyllested. Mølle (**)
(**) Østen for Hyllested er en Stendysse 130 Alne lang, som foregives at være Kong GYLDINGS Grav, hvilken i Tvekamp nedlagde Kong RAFN liggende ved Rafnsøe. I

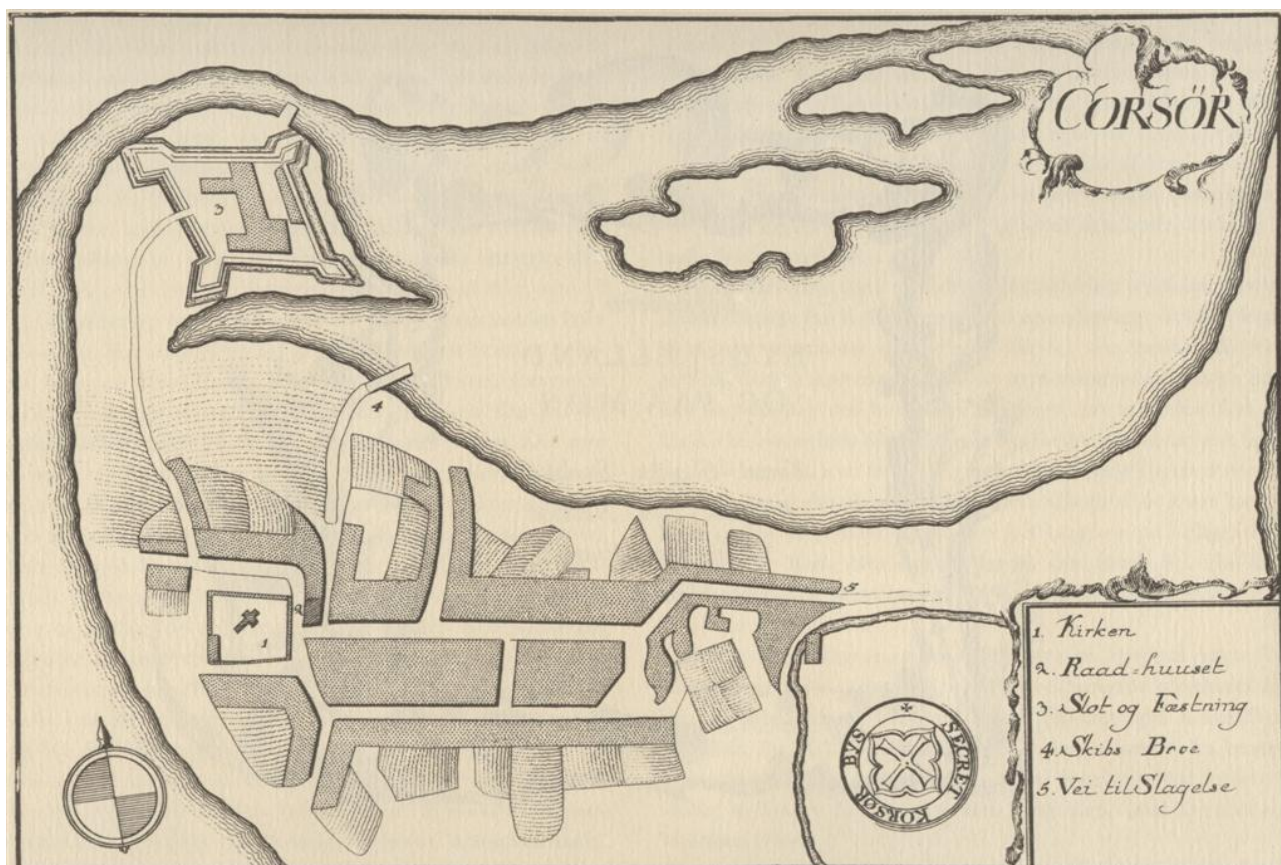
Hyllested-Kirke sees en skøn Malning forestillende Christi Jordefærd og der under skrevet KNUD RUD. 1595.

13. Vendsløv. Sterrede, Rude, Gyllinge-Gaarde, Nyeleds-Gaard, Østrup-Gaarde, Holstenborg H. Gaard.
14. Høye. Ørbye, Mølle. Paa Høye-Maark oppløyes mange Menniske Beene, som siges at bevidne et stort Feldtslag der at være holdet.
15. Flakkebjerg. Ligger paa et fladt Bierg, som giver begge Herreder Øster og Vester Flakkebjerg deress Navn.
16. Sørbyemagle. Roested, Bøestrup, Engelstrup, Nyemølle, Piberholt. (10)
17. Kirkerup. Ertsholt, Snoge-Mølle, Blesenborg, Skousgaard, Lorup.
18. Aggersøe, Eegholm, Helleholm.
19. Omøe.

Saa og i Østerflakkebjerg Herret.

1. Skielbye.
2. Gundersløv. Reinstrup, Tokkerupbye og Gaard, Holdløse, Kastrup, Gundersløvholm H: Gaard (*)
(*) Gunderslev haver et lidet Hospital, stiftet af Fr. Karen Marsvin, 1668. I Kirken ere mange Adelige begravede, saasom Fr. Mette Bydelsbach, 1512. Pernille Göye 1551. Christoph. Göye 1584. Birgitte Bølle 1550. Eiler Urne 11640. H. G. Masius 1714. Fridr. Von der Maase 1728. Ved Kirke-Døren er en Liigsteen med Munke-Bogstaver saa lydende. MCDXXXV. Obierunt Fratres & qvondam Priores conventus Nestvedenssis, Venerabiles Galmundus & Nicolaus Olai, orate pro eis.
3. Herlufsholm, med Klostret, Gudderup, Overdrup, Bredsløse, Halsted, lille Nestved, Ladebye.
4. Qvislemark.
5. Fiurendaal. Bisserup, Nyerup, Fornemark, Skauterup, Fiurendal H: Gaard.
6. Førsløv. Aarløse, Sneesløv, Høybjerg, Forsløv H: Gaard (**)
(**) I Forsløv Kirke ligger Jochum Bek 1572. Lave Bek 1607. Jörgen Parsberg 1691.
7. Hyllinge. Jenstrup, Hagenskov, Torstrup, Brorup, Aagerup, Harrested H: Gaard. (***) (11)

(***) I Hyllinge Kirke ligger Werner Parsberg 1565. Niels Parsberg 1592.
8. Marvede, Menstrup, Spillerup
9. Tinstrup. Vindstrup, Hammersmølle, Hekkenfeld, Taadsemølle, Brunemose, Kalrød, Kongskilde-Mølle. I dette Sogn have forðum været 2 Herregaarde, Hammersvold og Vinstrupgaard hvoraf sees Rudera.
10. Haldager lille. Ravnebjerg, Nabelrød, Sølvhuus.
11. Krummerup. Krummerupgaard, Flemstoste, Bøndessløv, Haldager, Maglebye.
12. Fuglebjerg. Fuglebjerg H: Gaard, Kastrup H: Gaard.
13. Vallensved. Saltebye, Ollerup, Stubberup, Kiuse, Lundbye, Jenstrup.
14. Karrebek. Sumperup, Lindegaard, Karrebekstorp, Eenøe, Saltøe-Slot.
15. Fogedbye. Skraberup, Bisterup, Ebbegaard, Ydernesgaard, Steenbeksholm, Fogedbyegaard.

Corsøer Kiøbsted. Corsøer-Amt kaldes efter Kiøbsteden Af samme Navn, hvis Oprindelse meenes at være af de Kors eller Crucifixer, som efter Pavedommets Brug, forud fandtes her i stor Mængde, ligesom eet af dem endnu er tilovers i den Egn, dog nærmere ved Slagelse end Corsøer. Andre udlede Navnet fra 3 næstliggende smaae Øer som forestille et Kors. Byens Vaaben er og et Kors omgivet med en Cirkel. Corsøer ligger paa 55 Gr. 20 Min. Lat. Ved Siælends Vester Side, hvor det store Belt gaaer forbi. I Landet ligger den 14 Mile fra Kiøbenhavn og 4 Mile fra Nyeborg i Fyen, imellem hvilke tvende Steder gaaer om Sommeren saa godt som daglig én, men om Vinteren (12) tvende Gange om Ugen, en Post-Jaagt eller Smakke, til Magelighed for Reysende, hvis Overførsel ved et eget privilegeret Færgeløb, samt Fortæringen, naar man her for Mod-Vind maa opholde sig længere end man ønsker, udgiør noget af Stedets Næring, (*) og maaskee at samme er den første Anledning til Byens Opkomst, efterdi Overfarten stedse haver været her, og Hafnen er næst Kallundborg, den bedste, paa denne Landstrekning, hvorfor den og tet ved sit smale Indløb i den Fiord, som siden udbreder sig, af Arildstiid haver været befæstet med et Slot eller Søe-Castel. Saadant et synes kong SVEND GRATHE, i det tolvte Seculo, her at have bygget, og hvad er rimeligere, end at man om Corsøer-Slot forstaaer følgende SAXONIS GRAM Ord i bemeldte Konges Historie: ”Kong SVEND siger han, formeente sig nu sikker for indbyrdes og Borgelige Krige, derfor fattede han i Sinde at forebygge al fremmet og fientlig Indfald i Riget. Til den Ende lod han anlegge mange Skanser og Fæstninger omkring ved Søe-Kanterne hvor Stædernes Beskaffenhed ville tillade det. Blant andre lod han anlegge tvende Casteller ved Beltet, det eene i Fyen og det andet i Siælland, med hvilke Indbyggerne kunde beskytte sig, og tvinge Søe-Røvernes Overmod. Men begge siges at være ødelagte af de Vender, med hvilke Kong SVEND holt engang i (13) Fyen et stort Feldtslag, hvori baade han selv og hans Folk viste sig saa tapre og nedlagde saa mange, at de fleeste af hans Soldater havde med deres Vaaben ikke alleneste slidt Huden af deres Hænder inden i, mens endogsaa Kiødet af deres Fingre.” Saavidt SAXO som ved at forestille her og andensteds de hedenske Venders idelige Indfald, giver tilkiende, at Corsøers og Nyborgs Fæstninger, ved den Anledning, baade ere bygte og af Fienden forstyrrede. **Tornborg Slot.** Ikke længe efter denne Skribents Dage, dog uvist under hvilken Konge, blev paa nye bygt et fast Slot ved Corsøer, kaldet Tornborg, eller efter andres Skrive-Maade Taarnborg, som formodentlig er det samme der findes endnu. At Kong ERICH MENDEVED skulle have bygt det, finder jeg ikke, men vel at han ofte opholdt sig derpaa, for at holde Øye med de Norskes Flode, som forsvarede den Landflygtige Rigens Marsk Styg. Denne sidste fandt imidlertid Leylighed til at afbrende Ao. 1288 Corsøe Bye og flere Danske Stæder, da Kirken og næsten alle Huuse bleve lagte i Aske, som A. HVITFELD siger p. 299. Samme Autor beretter i Kong CHRISTOPH. II. Levnet, at hans Søn Printz Erich blev paa dette Slot 1326 beleiret af Hertug Knud Pors og Marsk Ludvig Albertsen, som efter 16 Dage, fik ham fangen. De beholte Slottet indtil 1346, da Kong WALDEM. III. Tog det og mere deslige tilbage. I den saa kaldte Grevens Feide 1534 blev Slottet af Skielskørs Borgere overrumplet og indtaget, samt dennem indrømmet som holte den fagne Kong CHRISTIAN II. Partie (*) ligesom (14) det, tillige med Tranekiær-Slot paa Langeland, i næst følgende Aar, af Admiral Peder Skram blev vundet fra det borgelige Partie.

(*) De anstillede sig som Heste-Prangere, der ville til Fyen og komme med nogle Heste, som de sagde sig at ville give Told af, men maatte først tale med Slots-Fogeden. Da han kom, beholdt de ham, og gjorde Anfald paa Slottet.

Den gamle Slots-Bygning, som for en Snees Aar, blev nogenlunde repareret, og dets aabne Taarn, nu dette med et Tag, tiener alene til Magazin-Huuse og Commandantens Boelig, da Værelserne ikke

er logeables, hvorfor i Byen er et eget Huus til Hoffets Tieneste, i Fald noget Ophold skeer ved Modvind. Fæstnings-Værkerne efter de nyere Tiders Brug, ere ikke mange og behøves ikke heller, da de paa 3 Sider beskyttes af Havet. De bleve anlagte midt i forrige Seculo, af den Svenske Kong CARL GUSTAV, som SAM. PUFFEND. Vidner i hans Bedrifter. Lib. VI. §. 56. Paa samme Slot stod Høybemeldte Konge og saae med en Kikert det store Nederlag, som 1659 skeede paa hans Armee ved Nyeborg i Fyen, og A. HÖYER siger i sit *Comp. Hist. Dan*, at han tog mod sin General *Gustav Steenbuk* med den slette Hilsen: Har Fanden taget alle Gedderne, da maatte han og vel have taget den gamle Buk med. (*)

(*) Til Byens Merkværdigheder henhøre dette, at Danmarks Riges Raad, Anno 1438 forsamlede sig i Corsøer og den 28 Octobr. Forseglede det Brev, ved hvilket Hertug Christopher af Bayern blev indkaldet til at bestige den af Kong ERICO POMER forladte Danske Throne.

I et Mfs. Findes at Oluf Pant af Corsøer, 1397 blev ihjelslagen af Jep. Mortensen Prior i Anderskov Kloster.

Kirken. Corsørs Kirke er i forrige Seculo tvende gange nemlig 643 og 1699, paa Borgernes Omkostning, udvidet og ved Tilbygning (15) forøget, hvilket synes at give Grund til den Formodning, at ogsaa Byen og Indbyggernes Tal forud have været mindre, og efterhaanden er bleven større. Imidlertid er Kirken ved saadan Tilbygning, bleven udvortes meget uordentlig og haver faaet en særdeles Skikkelse. Inden til er den ziirlig og rummelig. Over Daaben staaer en Malning forestillende smaae Børns Henførelse til den Herre Jesum, som lagde Hænderne paa dem, hvilket kan passere for et rart Kunst-Stykke og synes antiqve, det skal være foræret af Kiøbenhavns Universitæt.

Privilegier. Bygning og Næring. Indkomsterne af den tilforn her værende Latinske Skole, ere nu deelte imellem Slagelse og Helsingørs Skole. Radhuset, som er en gammel uanseelig Bygning, giemmer mange Konge-Breve og Privilegia, af hvilke Resenius in Atlanta Mfs, meener det af Kong ERICO POMERANO 1425 givne, at være ældst. Men Justitz-Raad H. de Horman melder i sine Samlinger T. VIII. P. 112. om et ældre af Kong ERICH MENDEVED, givet paa Tornborg Slot. I Cantzelliets Archiv findes nogle Breve, af hvilke jeg vil uddrage det merkeligste, saasom: Aar 1459 Kong CHRISTIAANI I. Brev, at Byen Corsøer maa beholde, nyde og bruge Kronens Ladegaard, liggende ved Tornborg, med al Tilbehør, vaadt og tørt, mod en aarlig Afgift, til Embeds-Manden paa Corsøer, nemlig 14 Pund Korn. Aar 1558 Kong CHRIST. III. Confirmation paa forrige Privileg. Med Tillæg, at Indvaanerne i Corsøer skulle nyde samme Frihed i alle Ting, som de i Roeskid og Kallundborg havde. Item, til Ildebrændsel, Fægang og Byens Forte, skulle di have det Sted, som kaldtes Klarskov, fra Kirkegaarden, indtil Steensgaards Led, udi den Søndre Strand, som de da vare Eyere af, og naar dennem lystede, maatte (16) de nyde Klarskov-Søe til Eng, og lade deres Heste, fæe og Kalve gaae paa Halvskov, dog af de intet af Skoven maatte nedhugge. Deres Sviin maatte de lade gaae der, om de ville betale Olden-Gield. Item paa det de matte være færdige til at overføre Kongens Folk, aarle og sildig, da gaves de qvit og frie for aarlig Byeskat, ligesom de hidindtil havde været. De maatte og oppebære hvis Brøde-Penge som faldt i Byen, dog med Vilkaar, at anvende dem paa Byens Bygning at forbedre: Anno 1648 da Corsøer, efter Kong CHRISTIAN IV. Død, ved nyt Konge-Val indsendte sine Privilegier til Confirmation, begierede den at skaanes for idelig Egt og Kiørsel, saa og at Slagelse Mænd ikke maatte bruge Skibsholms Havn, som betog dem deres Næring. Svaret findes ikke. Byens Gader bestaaende i Storgade, Baggade, og nogle Tværstræder, ere krumme og uordentlige, saa og Husene for den største Deel af slet Bygning,

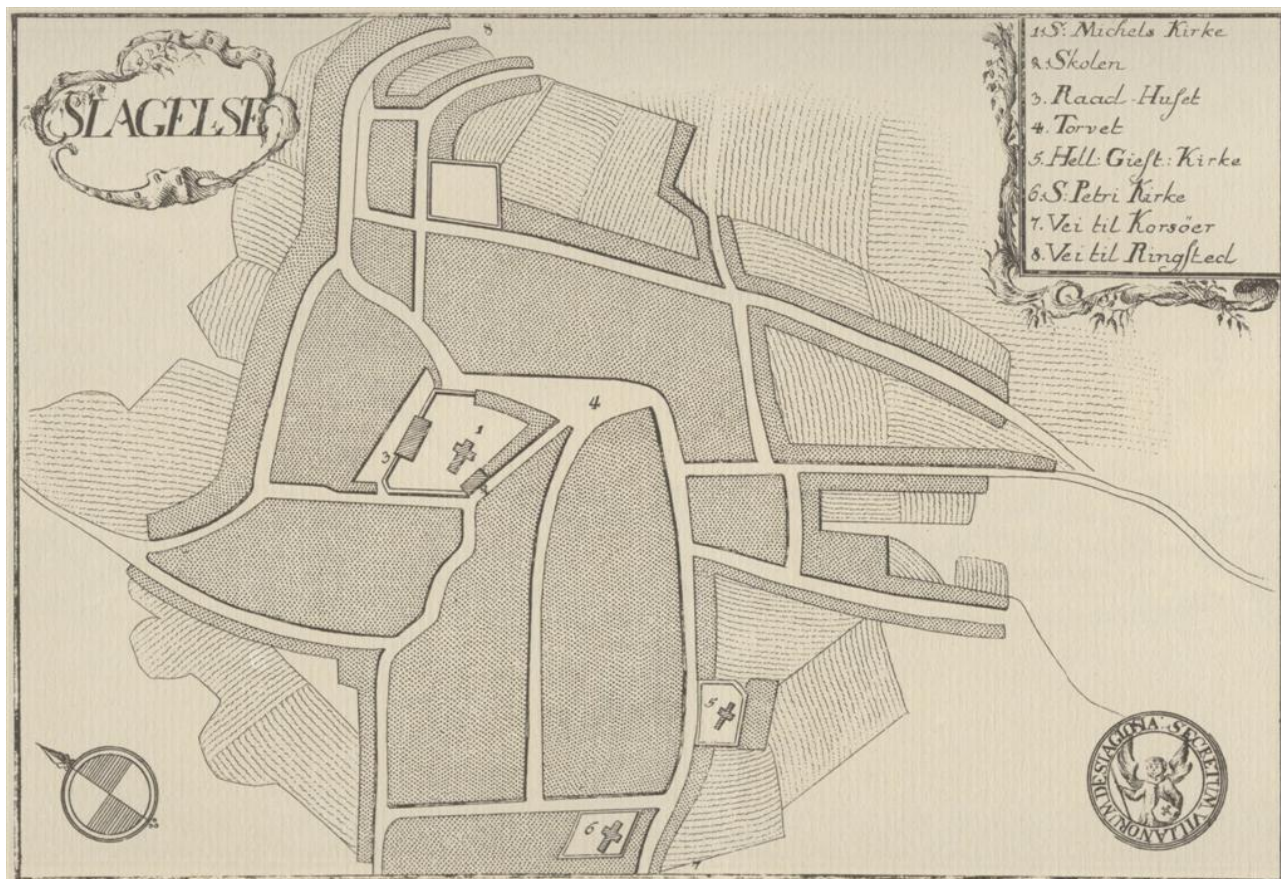
ligesom de i dette Seculo tvende gange have taget nogen Skade af Ildebrand. Den borgerlige Nærings beste Deel beroer paa Maltgiøren og Landhandel med Bondens Vare, saa og en temmelig Søefart, skjønt ikkuns med maadelige Skibe paa 1200 Tønder, da Havnen nu omstunder ikke tager mod større. Imidlertid haver Corsøer Stabelstads Rettighed af Kong FRIDERICH III siden 1664 og deraf haaber man at drage bedre Fordeel, naar Havnens Indløb bliver gjort dybere for Skibe af større Drægtighed. Her paa arbeides nu ved Hielp af en bekostelig Mudder-Machine, til hvis Brug visse Passage- og Last-Penge ere bevilgede. Byens Mark ere taxeret for 138 Tønder Hartkorn. Consumptionen giver nu 2200 Rdlr. Og Borgernes Tal er 160. Et aarligt Market holdes her den 4 October. (17)

Slagelse Kiøbstæd. Slagelse, som er den Kiøbsted i disse Amter, ligger 2 Mile mod Nordøst fra Corsøer, 4 fra Ringsted og 12 fra Kiøbenhavn.

Navnet haver den af sin Stifter Slag eller Slav, ligesom denne meenes, enten at have været af Slavisk, det er Vendisk, Pommersk og Meklenborgsk Extraction, eller og navnkundig ved sine Bedrifter i Krigen med hine Nationer. **Alder og Opkomst.** Han var Fader til Tokke Tryller, Farfader til Skialm Hvide, Oldefar til Asser-Kiig, hvis Sønner vare Erkebisp Absalon og Esbern Snare, en meget berømmelig og vældig Slægt, baade før og efter Christendommens Indførsel i disse Lande, om hvis Adelige Herkomst MART. PETRÆUS har skrevet en gen Bog. Slag, som levede i Hedenskabet, og siges at være begravet i en Høy uden for Slagelse, skal i det tiende Seculo, have begyndt Stedets Bygning, og hans saa mægtige, som talrige Familier, hvilken eyede den blant sit Arvegods, fandt ved sin Myndighed, i de tvende første Hundrede Aar, Anledning nok til at befordre dens Fremvext i Handel og anden Næring.

Handels Formindskelse. Denne var bedre, saa længe som Borgerne kunde hente deress Vare fra Skibsholm, en lide Lade-Plads i Beltet, én Miil fra Slagelse, da ogsaa Lybekkerne havde deres Nedlag der i Byen. Men siden Told-Væsenets ordentlige Indretning i de nyere Tider, henvises Indbyggerne til Corsøer, der tage deress Kiøbmands-Vare, følgelig kand Handlen ikke være den samme. **Privilegier.** De ældste Privilegier, som nu vides, skulle, efter RESENII Beretning, være fra 1280, da Kong ERICH GLIPPING frietog Slagelse Borgere fra al Told, undtaagen alene paa Skannør-Market. 1348 gav WALDEM. III. Dem lige Frihed med Borgere i Roeskiid. Bye-Mark. Saa haver og Kong JOHANNES Anno 1489 og 1490 tildømt Byen en vis Mark, kaldet Lyngvenge (18), om hvilke de have haft Trette med Monkene paa Soer-Kloster. Dog skulle de for Jorden give Klostret aarligen 2 Bremer-Tønder Lyneborger Salt, til S. Olufs Dag. Biede de længere der med, da skulle de betale dobbelt og tredobbelt. En anden Trette havde de og med Monkene paa Antvorskov, saasom nærmeste Naboer, hvilken samme Konge afgiorde kort efter, nemlig 1492, men hvorledes, findes ikke. Vist nok er Slagelse Byemark, som taxeres for 248 Tønder Hartkorn, én af de største, som findes ved nogen Kiøbsted, og Avlingen saa stor, at Ordsproget siger: Roskild Ringen (forstaae i Pavedommets Tid) og Slagelse Møgagen fik aldrig Ende.

St. Anders en god Rytter. Efter en Tradition skulle St. Anders have hiulpet meget til at forskaffe sine Byemænd de fordeelagtige Avling, og det saaledes Kong WALDEMAR II, som af flere Prøver vides at have været en munter og skiemtsom Herre, blev af denne Mand, da Præst i Slagelse, og anset for særdeles hellig, bedet om at tillegge Byen nogen mere Mark. Kongen svarede ja, saa meget giver jeg, som du kandst ride omkring paa et Føll 9 Nætter gammelt, den Stund jeg gaaer i Bastuen: Hvad skeer? St. Anders stiger til Hest og kommer saa ved af Sted, at Kongen ved sine Tienere maatte advares, det var Tid at forlade Badstuen, thi den Hell. Anders havde i kort Tiid

indredet et Stykke saa stort, at Løftet maatte fortrydes, hvis man gav ham længere Tid. Om samme St. Anders følger strax lidet mere.

Ilds Vaade. Byen er temmelig stor og Folkrig, men vidtløftig bygget og Husene i de yderste Kanter ikkun smaa og slette, dog midt i gode, endogsaa efter de adskillige gange ved Ildebrand ere blevne meget beskadede, særdeles 1652 da Ilden, som kom af en Pottemagers Ovn, (19) ødelagde nogle Gader og deri henved 100 Gaarde og Huuse. Kort efter, nemlig Aar 1669 opvæktes atter en Vaade-Ild som i Biergebye-Gade fortærede 36 Gaarde og Huuse. Saa gjorde og i vor Tid den tredje Ildebrand Anno 1740 ikke liden Skade paa nogle Sneese Gaarde midt i Byen, men skaanede, til Lykke, begge Sogne-Kirkerne, samt andre publiqve Huuse. Gader og Stræder ere 16 og blandt dem Smiddegaden og Bredegaden de største. Borgerskabet i bestaaer paa nærværende Tid i 150 Mænd, og Consumptionen indbringer aarligen 3600 Rdlr.

Kirker Hospital og Skole. St. Michels Kirke som i de Catholske Tider var annecteret til Provstiet i Roskild, er meget gammel, ja vel én af de allerældste som findes her til lands, såfremt det endnu er den samme, som den Roeskildske Biskop Svend Nordbag, efter HVITFELDS Vidnesbyrd pag. 91, lod opbygge, hvilket henføres til Aar 1082. (*).

(*) Om nogle Altere som forud vare i denne Kirke, siger et gammelt Mscr. Blant andet dette: In Sacello ædis facræ sloglosiens. D. Michaeli dicatæ affervatur liber Missæ & canonis Hafniæ 1510 editus, in qvo hæc scripta leguntur: Helene Klements Kone gav Klak og Disk til vor Hellig Frues Alter i St. Mikels Kirke. St. Maria Juva, item Jens Michelsen Hak ag Vaaben, og Dorotheaa Tinhus, med hendes Datters Maren Portmands Minde, gave Vetterskov Gaard, deres Arv og Oldeye for deres Forældres Siele, til Hellig Legems Alter i Slagelse Kirke. Orate posterio pro illis.

Den anden Sogne-Kirke kaldes St. Peders. Udi begge ligge en Deel fornemme Liig, hvis Gravskrifter findes i *Marmor. Dan.* P. I. p. 140. Hospitalet forud kaldet Hellig Geistes Huus eller Kloster, som er stort, og underholder 60 Lemmer, haver en Kirke kaldet den Hellig Aands. Foruden disse Kirker haver Slagelse forud haft én ved Navn (20) St. Mariæ eller vor Frue Aar 1398. See Danske Magazin T. IV. pag. 304. men den er længe siden nedbrudt. Der var og i gamle Dage et St. Jørgens Kloster eller Hospital, kaldet Hospitale leproforum Slaglosiæ. Skolen er vel doteret og havde nyeligen et Communitæt for 30 Disciple, hvilke ni i Steden for Spisningen, nyder ugentlig, hver 4 Mark Kost-Penge, og ved deress Dimision til Universitetet, endda et overskydende Stipendium Academicum, siden baade Skolens og Hospitalets Oeconomie Anno 1751, til stor Nytte, er sat paa en anden Foed. Resenius siger at Skole-Disciplene i Slagelse, fra lang Tid af, have været ANSEETE FOR DERES Øvelse i Vocal-musik. Aar 1585 gav Kong FRIDERICH II denne Skole nogle Privilegia, men forbød tillige at antage nogen Discipel førend han havde lært Donaten. **Konge Val.** Anno 1376 blev i Slagelse holdet en stor Herredag, paa hvilken den unge Konge OLAUS, Dronning MARGRETHÆ Søn med Kong HAGEN af Norge, blev udvalt til Dannemarks Konge og gav Rigens Stænder sin Haandfæstning, hvilken hans kort efter paafulgte Død gjorde overflødig. Tvende gange om Aaret, nemlig den 29 September og den 1 November holdes her Market. Paa Tobaks-Plantning have nogle af dette Steds Indbyggere lagt Vind.

Gamle og nye Privilegia. Af ældre og nyere Tidens Breve, angaaende Slagelse Bye, findes i Cantzelliets Archiv følgende, Anno 1348 Kong WALDEMARI III. Bekræftelse paa følgende forhen givne Privilegier. 1) At Slagelse-Mænd ikke for nogen Sag skulle stevnes til at møde uden for deres Bye, 2) Ingen Høvding Egt eller Arbeyd giøre i Fredstider, 3) Være frie for Told af deres

Kiøbmands-Gods, undtagen paa de Skaaneske Markeder, 4) I deres Bye maatte ingen Fremmede opkiøbe, enten levende eller slagtet Qvæg, Huder eller deslige, til Udførsel. 5) Hvem som der ville drive nogen Handel, skulle svare Byens Tyngde. Hvad Frihed Roeskild Bye kunde ellers have, deri skulle Slagelse Mænd være deelagtige. Anno 1441 gav Kong CHRISTOPHER III. Slagelse en Bye-Lov, i Overensstemmelse med den, som var givet Roeskild, Helsingør og fleere Siælandske Byer, om Øvrigheds Indsettelse og Myndighed, Forbud at bære spendte Armbøsser paa Gaderne, Forprangs Afskaffelse, siette og tiende Penge at nyde af Fremmede, som døde der i Byen. Disse Artikler bekræftede Kong CHRISTIAN I. Aar 1460 og Kong HANS 1489. Kong FRIDERICH II gav 1580 sit Brev, at Skibsholms Havn maatte igien være en frie Havn, til uforbudne Vahres Ind- og Udførsel. I samme Aar af denne Konge et Brev, at de Hospitals-Jorder, som Lehnsmanden PEDER RETZ havde udstedet til nogen af Borgerne, dem maatte de og deres Hustruer efter dem beholde, mod den fastsatte Afgift, dog at Bygge-Stederne bleve bebygte og forbedrede. Item i samme Aar et Brev til gode for Borgemester og Raad, samt deres Eftermænd i Embedet, at de pro officio maatte nyde et Stykke af Byens Lyng, imellem Galliebakken og Tillevang. Endnu i samme Aar et Konge-Brev, at Byens Indvaanere, imod det af Byes Skov og det Stykke af Lyngen som var overladt til Klosteret, maatte derefter stedse være fritagne for den Afgift, som de før havde givet til Klostret, af Stegevænge, Hosløv-Mark og Panteholmen, nemlig 5 Fierding Smør og 11 Mark i Penge. Saa skulle og deress Privilegium om Oldengield, blive uforkrænket.

Aar 1593 Kong CHRISTIAN IV. strænge Forbud, at ingen ind- eller udlændiske, maatte indløbe med deres Skibe og Gods, i (22) Horrisløv-Havn, og der drive nogen Handel, til Skade for Slagelse, Corsøer og Skielskør. 1646 Privilegium paa et Heste-Market at holde i Slagelse, hver Torsdag i Fasten. Samme Aar, Kongl. Stadfæstelse paa de 24 Mænds Deeling af nogle Overdrifter, Sæde-Land og Vænger, som efter Borgerskabets Anmodning, er indhegnet. Hvo som nu sin Part deraf vil, han sælge det til boesiddende Borgere, som bære Byens Tyngde.

Aar 1650 fik Øvrigheden i Slagelse Kong FRIDERICH III. Tilladelse at maatte lade opbygge et eller to Huse ved Skibsholms-Havn. 1652 samme Konges Brev, at Slagelse skulle være frie for Skat i trede næstfølgende Aar, formedelst den Brandskade Byen havde taget. Da den Termin var ude, fik de 1656 Forlængelse derpaa i andre 3 Aar og omsider endnu i 2 Aar. Aar 1662 fik St. Peders Kirke i Slagelse, saasom trængende til Reparation, kongens Brev paa at nyde 4 Rdlr. Af hver Kirke i Sieland. 1670 fik JENS EBBELSEN Befaling, t have Tilsyn med St. Michels Kirke Slagelse, og til dens Indkomst og Udgift svare, saa og deraf stille en monderet Rytter i Kongens Tieneste. Aar 1673 bevilgede Kong CHRISTIAN V. at man maatte sælge nogle saadanne Jorder, af hvilke gaves aarlig Jordskyld til St. Michels Kirke, Hospitalet og Byen. 1684 befalede Hans Majestæt, at Anderskov-Slots Betientere skulle søge St. Peders Kirke i Slagelse, og holde den for deres Sogne-Kirke. Den Tvistlighed, som længe havde været imellem Corsøers og Slagelse Byes Kiøbmænd om Fælleds Handel og Oplag i Havnen ved Skibsholm, blev 1694 ved en Kongelig Resolution afgjort til de førstes Fordeel. Derimod fik Slagelse Vognmænd i næste Aar 1695, Kongl. (23) Bevilgning, at deres Fragt-Vogne skulle betales ligesaa dyre, som Vognmændenes i Corsøer og Kiøbenhavn, da de hidindtil havde faaet mindre.

Haard Exsecution. Anno 1471 holdtes i Slagelse en haard, men velfortient Exsecution, med en Guds-Bespotter, Morder og Kirke-Røver, af Adelig Herkomst, hvis Navn ikke anføres. Hans Straf var at brændes levende. Da denne stod ved Baalet, fremtog han af sin Barm, en liden Æske med viede Oblater, som vare røvede i en Kirke, brugende derhos følgende Ord: Jeg haver i ti Aar ikke

annammet Sacramentet. Nu vil jeg oprette den Forsømmelse. Derpaa tog han én af Oblaterne i Munden, sigende: Denne er for det første Aar, siden denne er for det andet Aar, og saa fremdeles. HENRICH MENMENSTRUP Kongl. Lehns-Mand paa Corsøer-Slot, som stod hos og saa denne Daare at krone saa megen forrige Ondskab med Guds Bespottelse, lod begge hans Hænder først afhugge og kaste paa Baalet, da Kroppen strax fulgte efter.

Crusifix paa Hvile-Høyen. Lidet uden for Slagelse ved Lande-Veyen til Corsøer, staaer paa en Høy, et Crusifix af Træe, hvis Underholdning de næst liggende Bønder ikke tør forsømme, siden de der eengang kom Sygdom blant deres Creaturer, som de tilskreve bemeldte Crusifixes Forfald. Derpaa er nu ingen Opskrift, men paaa et i de ældre Tider, læstes de Ord: In memoriam dive Andreae, quiescentis Joppæ & heic loci experfesacti D. e. Til Erindring om S. Anders, som sov i Joppe og opvaagnede paa dette Sted. Høyen kaldes Hvile Høy og om den daarlige Legende, at han som paa sin Pilgrims-Reyse til den Hellige Grav, Anno 1205 blev forladt af sine Staldrødre, kom igiennem Luften tidligere (24) hiem end de, derom kand læses noget meere i *Annal. Eccl. D. T. I.* pag. 616. Hans Legende er ellers foræviget hos den Danske Almue ved den bekiendte Sang iblant vore gamle Kiæmpeviser: I Slagelse var en Sognepræst ec.

Antvorskov Slot. Paa Byens anden Side mod Østen, ligger det Kongelige Slot Antvorskov, som nogle kalde Anderskov og udlede Navet fra ovenbemeldte St. Anders, hvilken Slagelse Bye holdt for sin særdeles Patron. Nogle meene det sigter til Skovens Overantvordelse eller Overlevering, som kan være skeet i ældre Tider af visse Eyere, skjønt man derom ikke haver Efterretning. Endnu en Gitzning er denne, at Monkene, som eyede baade denne og Sorø-Skov, skulle have kaldet den, vor anden eller anden vor Skov, efter Verset.

Fordum et stort Kloster. Før Reformationen var der et herligt og rigeligen beneficeret Monke-Kloster, Ordinis S. Johannis Hierosolymitani, stiftet Anno 1177 af Kong WALDEMAR I. (*) og siden af følgende Konger, saavel som andre, efterhaanden beriget og sat i Stand til at understytte den saa kaldte hellige Krig, ved Krig-Styr fra disse Lande; thi det var egentligen den Ordens Hensigt, hvor om jeg paa adskillige Steder in Annal. Eccl. Haver givet al overbleven Efterretning.

(*) Om Stiftelsens Tid, som kunde mistydes, i Anledning af en urigtig Opskrift i Kirken, see videre *Annal. Eccles. Dan.* T. I. pag. 448. Den fortreffelige M. Joh. THAUSAN, en Mand som i sin Grad og Maade kand siges at have haft Lutheri Aand og Kraft, var Broder i dette Kloster, og ytrede der i en Prædiken allerførst de protestantiske Principia, som siden gjorde ham værdig til at kaldes primus sanæ Doctrinæ per Daniam restauratør.

Siden Reformationen blev det en Kongl. Forlehning, dog den, som havde det, og fordum sad i Rigens Raad, endnu en Tiid lang kaldet Prior, endnu en Tid lang kaldet Prior, indtil Kong FRIDERICH II. satte PEDER REETZ som den første egentlige Lehns-Mand 1580 (*).

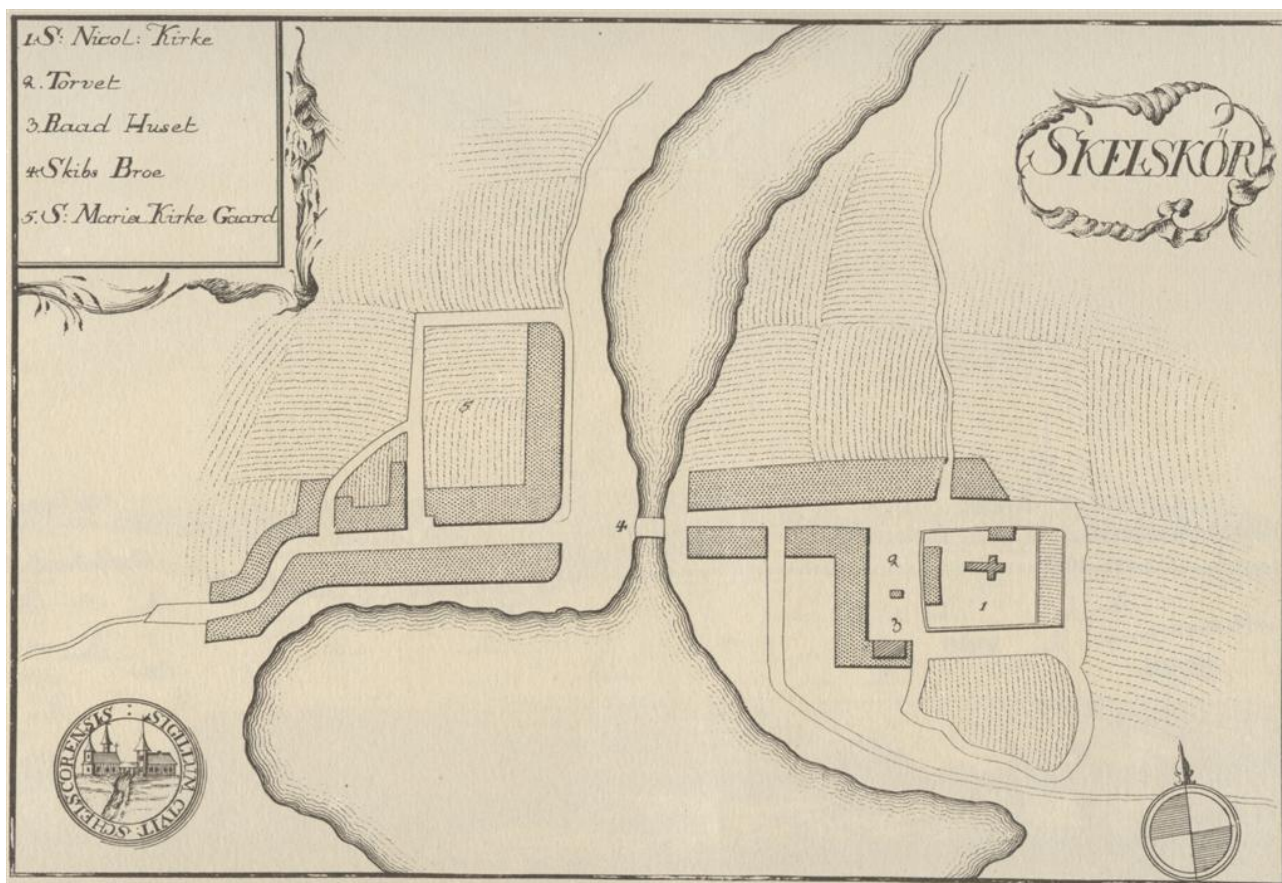
(*) Af Arilds Tid havde Prioren af Anderskov og Abbeden af Soer det Fortrin, at de i Rigens Raad og paa Dannehof, toge deres Sæde, næst efter Bisperne, ligesom deres Navne saaledes findes tegnede in Actis Publicis.

Høybemeldte Konge elskede det Sted meget, ligesom dets Lægde er lystigt, paa en maadelig Høyde, omgiven med Skove og frugtbare Marke. Han lod Klosteret ombygge og forandre saaledes, at det kunde fortjene Navn af et Kongeligt Slot og da Bygningen 1585 var færdig, men man kaldte det endnu Klostret, fortrød det Kongen saa meget, af han befalede det Navns Afskaffelse under Straf f en feed Oxe. Tre Aar der efter faldt den Sal. Herre sammesteds i Helsot og døde 1588. Siden er Slottet sielden beboet over nogle faa Dage af det Kongl. Herskab, og derfor de fleste Værelser ikke heller holdte i Stand. **Quarteer for Rytteriet.** Men de Kongl. Amtmænd have her alene haft deres Boelig, indtil 1720 da Kong FRIDERICH IV. af Staldene og andre Bygninger lod indrette Baraqver for nogle Compagnier Ryttere, hvis nye Regimentes-District, for Hestenes Fourage, i samme Egn tillige blev bestemt. **Kirken.** Kort efter, nemlig 1722 blev Anderskov Slots-Kirke, som i 35 Aar havde tillukt, atter aabnet til sædvanlig Guds Tieneste. Den er indvortes ret skøn lyes og zirlig. Mange adelige Personer ligger her begravne, og blant dem den sidste Catholske Biskop i Aarhuus, navnlig Ove Bilde, hvilken Kong CHRISTIAN III. Meget elskede og ærede ham med at følge i egen Person hans Liig til Jorde (**).

(**) Af de Bilders Familier ligge særdeles mange her begravne, om hvilke saavel som andre flere, kand eftersees *Marmora Dan.* Tom. I. pag. 142.

Nyeligen havde (25) denne Slots-Kirkes Taarn et Spiir saa høye, at det kunde sees 6 Mile borte ved Nyborg i Fyen, men samme er nu nedtaget, saasom overflødig, og af Ælde staaende til nedfalds. (*)

(*) Udi Høysalig Kong CHRISTIAN IV. Tid blev her nogle holdt Forsamlinger af Rigens Raad, særdeles 1618, da Kongen forlod Raadet og drog misfornøjet bort, fordi man ey ville bevilge aarligen Subsidier til at holde en Armee af 24000 Mand. See N. SLANDES Histor. T. I. pag. 405. I det Capel ved Kirken var fordum et Bibliothek, over hvilket 1607 blev giort en Fortegnelse af Jens Juel og Kield Krabbe. Hvor Bøgerne ere henkomne, vides nu ikke, men blant dem have formodentlig været nogle Codices Mfs.

Skielskør Kiøbstæd. Skielskør, i nogle gamle Breve Skielsiskøre. Saa kaldet af Skielfiskens Fangst, som forud var overflødige og gjorde den navnkundig, er i dette District den tredje Kiøbsted, liggende 2 Mile sønden for Corsøer, ved det store Belt, fra hvilket indløber en liden Fiord, som adskiller Byen i tvende Dele, foreente ved en lang og kostbar Broe, af hvilken Byen haver taget sit Vaaben eller Stadsmerke. Skielskør er kuns liden, men nærsom, ældgammel og haver forud været langt større. Om dens Alderdomme, saavelsom nærværende Tilstand, haver Stedets Sogne-Præst, Velærværdige M. PEDER FRIIS EDVARDESEN, saasom velforfaren i vort Lands Historie, Ao 1759 udi Sør ladet trykke en gandske udførlig og documenteret Beskrivelse, til hvilken de henviser, som ville have nogen omstændeligere Efterretning om Byen Skielskør og dens Egn, samt hvad der til kand have nogen Slags Hensigt, hvilket bemeldte gode Mand haver gjort sig al Umag for at samle saa fuldstændig, at naar man om enhver af vore Danske Byer, (27) havde ikkun halv saa meget, kunde denne almindelige Lands-Beskrivelse have været et lettere Arbejd, da det ni saa sildig foretages. **Anseelse i gamle Dage.** I det trettende Seculo, og formodentlig længe tilforn, synes denne Bye at have været én af de anseeligste og beste her til Lands, da den af Kong WALDEMAR II blev beskikket til en Deel af hans Søns, siden Kong ABELS Arvegods, ligesom her blev bygt en saa kaldet Hovgaard eller et Slot, hvor af en Gade har baaret Navn, men nu er ødelagt, tillige med mange flere Gader og Quarterer, som ere omskiftede til Agerland, og drives nu, som en Byemark, hvilken desforuden i de sildigere Tider, er bleven forøget ved den Kongel. Dyrehave og flere opryddede Skovgrunde, Borgerne til dog Fordel. Herimod ere nogle af Byens forrige Egendoms-Jorder, ved Uagtsomhed komme i fremmede Hænder. Efter Matriclen udgjør Byens frie Mark 85 Tønder, 1 Skieppe Hartkorn.

Adskillig Skiebne. Af Kong ABEL blev Byen pansat til Henrich Æmeldorf, og da de følgende Kong CHRISTOF. I. ville tvinge ham til at hylde sig, blev han 1252 afslagen, kom saa næste Aar igien, indtog den Fæstning, som Æmeldorf havde ladet opkaste, da denne sidste undflyede, men hans Tilhængere bleve, efter HVITFELDS Vidnesbyrd, halshugne og paa Stedet anrettet en stor Ødeleggelse. Ikke desto mindre synes Byen endnu at have været i Anseelse efter den Tiid, thi 1286 udvalgte Kong ERICH MENDEVED Skielskør til at holde den store Rigsdag, paa hvilken Rigens Stænder skulle dømme hans Faders Kong ERICH GLIPPINGS Mordere, og skjønt disse sidste ved et anstillet Oprør, gjorde den Forsamling frugtesløs, saa at Kongen selv knap salverede sig over Beltet til Nyborg, fattede de dog efter Hr. Friis Edwardsens (28) Meening, et særdeles Had til det Forsamlings-Sted, og 1288 da de Norske som havde taget de fredløses Partie, komme tillige med Marsch Styg selv, paa en Flode ind i Beltet, lode de saavel Corsøer som Skielskør opbrænde, forstaae den Deel deraf, som ikke allerede af Kong CHRISTOFFER var ødelagt (*).

(*) Den af A. Höyer 1720 Udgivne gamle Continuat. Chon Alb. Stadensis henføre dette til 1288 da HVITFELD setter 1286. Ordene er disse. A.CIOCCCLXXXVIII. Agnes Regina venit Schelverschore cum magna multitudine, contre WALDEMARUM ducem Jutiæ pro placitis habendis, & convenientibus ibidem nobilibus, facta est pugna, inter homines Reginæ & homines ducis. Primo victus dux cum sius fugam cepit, sed tandem dux & sui, audacia & viribus resimotis, Regiam & fuos fugaverunt, qvosdam vulneraverunt, qvosdam occiderunt.

Endskiønt den nu ikke nogen Tid fuldkommelig har fundet overvinde saadant Vanheld. Blev den 1320 af den ulykkelige Kong CHRISTOF. II. Til de Axelsønner eller Totter, hvilke beholt den i 126 Aar, da den endelig kom under Kronen igien, men det, som der af blev bebygget, udgjør knap den tredje Deel, saa vidt man kand slutte af næstliggende Grundes Navne.

Nærværende Tilstand. Udi vore Tider kand Skielskør regnes blant de Steder, som ved Guds Velsignelse ikke tage af, men til, og forøges ved Bygninger og Indvaanere, hvis Næring er Landhandel, Skibsfart, Haandverker og Fiskerie, særdeles i den Fiord som gaaer op i Landet, hvor Torsk og anden Fisk haver en særdeles god Smag og tiener meget til Byens Bespiisning, ligesom ogsaa nær ved Byen fanges meget feede og gode Aal, hvilke saltes og udføres. Et Slags Flynder, som af (29) deres Farve kaldes forgyldte, fanges ogsaa der, hvilke i Feehed ligne de Riigske Bytter.

Kirke. Kirken, som bærer Navn af St. Nicolao, men haver tilhørt et Carmeliter-Kloster, er en anseelig Bygning og med et lidet Spiir paa Taget. Den er større end som behøvedes, siden Bønderne paa Agerøe og Omøe ikke mere søge der til, men have saaet deres egen Præst og Sogne-Kirke. Alter-Tavlen haver en god Malning, forestillende Christi Jordefærd og derhos den Opskrift: Verbum audimus, motum Sentimus, modum nescimus, præsentiā credimus, neden under KNUD RUD 1595. Tvende Klostre vare her for Reformationen, nemlig St. Mariæ, hvis Alder er uvis. Dets Monke kaldtes Marianer, og Carmeliter-Klostret, som efter HVITFELDS Beretning her blev stiftet af Kong ERICO POMERANO 1418. **Raadhuus.** Et nyt Raadhuus blev opbyggt Anno 1736. Et par Markeder holdes her aarligen den 15 Mart. Og 8 Septembr.

Bygning. Endnu vil jeg tilføje nogle Ord om Byens Fremvekt og Forbedring i vore Tider, og tage samme af Velbemelte Hr. FRISES Beskrivelse Cap. 23 p. 109 seqv. ”Med denne Periodi Begyndelse, siger han, begynder Tilstanden strax at blive bedre. Muursteen og Maalesnoren, som i forrige Seculo, ikke blev brugt, begyndte nu at røre sig, da nogle smukke Steder bleve bygte paa øde Pladser, dog ikke Vester ud paa hiin Side Kirken, hvor Hovgaarden var før, og de fornemmeste Bygninger, men alt efter og sønder ud, hvor den eene Kiøbmand certerer med den anden, for at boe. Nu ere de komne til Smidstrup, en liden Bondebye, som ligger i den øster Ende, Gade om Gade med Skielskør, og kand der ikke bygges (29) længere ud. Var denne Bondebye ikke i Veyen, ville Skielskør visselig mere og mere tiltage paa den Kant. Om Gud fremdeles giver fredelige og velsignede Tider, som under denne fromme Regiering er at formode, vil Negotien mere og mere tiltage og Stæderne opkomme. Altsaa vil vist den gamle Deel af Skielskørs Bye, som siden Monkenes Tid kaldes Mariæ Kirkegaard og Spegerborg, hvis Beboere nu hverken ere Bønder eller Borgere, men et eget Folk, circumskriberet med egne Omstændigheder, hvis Lige jeg ikke troer findes andensteds, denne Deel af gammel Skielskørs Bye (siger jeg) vil visselig igien med Kiøbstædgaarde blive bebygget. Vil Gud Verden staar 50 a 100 Aar, og Byen tager til, som den Gud skee Lov, begynder, da vil Bygge-Pladser mangle. **Forbedring i Handel og Avling.** Byens Grund-Taxt af Anno 1682 beløb sig til 5175 Rigsdaler. Anno 1736 derimod til 13360 Rdlr. Og om nyere Taxt nu blev tagen, ville den visselig løbe dobbelt op, da siden den Tid, mange smukke Huuse og Gaarde ere bygte. Negotie er efter Tidernes Omstændigheder i temmelig god Stand, Skibene fare, Gud skee Lov, lykkelig frem og tilbage. Agerdyrkningen er i fuld Drift, Jorderne i god Priis, og hviler ikke noget udyrket ec.” Saavidt Hr. P. FRIIS EDVARDESEN. Stædets lidet Borgerskab bestod 1753 i 103 Mand, samt Consumptions Afgiften i 1300 Rdlr.

Herlufsholms frie adelige Skole. Hvad Anledning den Franske Gesandt Monfr. AUBERY DU MAURIER kand have haft til at sige i sine *Memoires* pag. 126 der var i Skielskør et Universitet, sees ikke. Derimod haver dette District en frie adelig og vel beneficeret Skole, ved Navn Herlufsholm, liggende en Fierding Vey fra Nestved. Paa Stedet i Pavedommets Tid et (31) Benedictiner Kloster, stiftet Anno 1135 af Biskop Peder Bodilsen i Nestved Bye, men 1261 afbrændt, og da forflyttet ved nye Opbyggelse lystige Skov, samt kaldet Skov-Kloster.

Dens Skiebne. Efter Reformationen forfaldt det til Kronen, og kom derfra igien Anno 1560 ved Kong FRIDERICH II. Mageskifte gjort med Rigets Admiral HERLUF TROLLE, som før eyede Hilderød, hvor nu er Fridrichsborg, men tog til Vederlag, Skov-Kloster, og blev Aar 1565 eenig med sin Fru BIRGITTE GÖYE, at de i levende Live, ville gjøre en gudelig Stiftelse deraf, til Guds Ords og gode Videnskabers Dyrkelse som paa den Tid vare dyre og rare her i Landet. RESENIUS fortæller i sin Atlante noget underligt, nemlig at da Stifternes Familie, i følgende Tider, ville drage det Herlofsholmske Gods tilbage, eftersom Gave-Brevet meenes at være forkommet, skulle Rector Joh. Michelsen, kort førend Sagn falt i Rette, havde seet Fru BIRGITTE GÖYE, andre sige HERLUF TROLLE, om Natte-Tid, at banke paa et gammelt Bord, i hvis Foed var et Skab, og i Skabet en hemmelig Skuffe, hvor man efter denne Anviisning søgte, og fandt de Documenter, som holdt Stiftelsen ved Magt. I følgende Tider haver denne Skole haft adskillige Fata ved Mangel af forsvarlig Tilsyn, som nu ikke savnes, siden Hans Excellence nu afgangne Hr. Geheime-Raad Græve JOHAN LUDEV. VON HOLSTEIN saasom Ephorus og Videnskabernes store Befordrer, paa nye saa got som reddede Skolen fra Undergang, i det han ved en gandske anden Oeconomie og Indretning haver sat, saavel Skolens Indkomst som den studerende Ungdoms Underviisning, Pleye og Tilsyn paa den Foed, at naar samme følges, kand denne Skole altid fortjene Navn af et herligt Seminarium eller Plante-Skole af duelige (31) Mænd i Kirken og Staten. **Nærværende Tilstand.** Disciplenes sædvanlige Tal er 20, deels adelige, deels borgelige. Efter Hr. Greve HOLSTEINS Død er Hans Excellence Geheime-Raad Hr. OTTO TOTT Skolens høye Ephorus. Paa den lystige Egns Beqvemhed til en Boelig for dem, som dyrke Sindet, haver en Poët gjort følgende korte Vers:

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus III, 1764

Fama est Sylvanos Musas coluisse recessus
Et sua muscofis tempe habuisse locis
Hoc qvoqve, qvo Virtus Herlesi est clara, lyceu,
Qvis putat humanas constituisse manus. Aut illud Musæ loco posuere beato,
Musarum aut genius has dat & aucat opes.

Den baade ud- og indvortes fornøiede Bygning er her, som andensteds, paa gamle Klostre, meere massiv end ordentlig, dog nu vel indrettet efter sit Øyemerk. Borgegaarden haver 4 grundmurede Længder, de to ere af 2 og den tredje af 3 etager, indrettede til Direceurens Tieneste, Auditorium, Spise-Sal, Disciplernes og Hørernes Kamre, Syge-Stue, Oeconomien og de adskillige Domestiquer, men de fierte Længde er Kirken. Skolegaarden er desforuden bestaaende af 3 Huse og en Muur som indelukker det halve til Rectors Værelser, det øvrige til Skolen og Bibliotheqv. Ladegaarden og Fæhusene ere af nye anseelig Brandmuur. Den tet forbi løbende store Aae er nyeligen belagt med en skøn hvælvet Broe, hvis Bygning andensteds burde imiteres. Omkring Gaarden er Skov, Alleer, Haver og Fiske-Parker. Kirken, som tillige søges af nogle næstliggende Bønder, er gammeldags, men ziirlig og prydet med nogle fornemme Personers Monumenter, særdeles det over Stifteren, den ypperlige Herre HERLUF TROLLE, (33) som i et Søeslag 1565, fik sit Bane-Saar, og her hviler med sin Ægtemage Frue BIRGITTE GÖYE i en forhøyet prægtig Grav af Marmor og kosteligt Arbeyd, hvilket midt paa viser Stifterens Efterlignelse i legemlig Storhed og paa Hjørnerne 4 Engle. Saa hviler og i denne Kirke, den store Mand ARILD HVITFELD Rigets Cantzler og vor Danske Histories Hovet-Stytte, som med egen Haand af Archiverne uddrog det beste som vi vide om vort Land, fra SAXONE GRAMATICO af, indtil hans Tid.

Qvid gessere alii scripsit, qvid gesserit ipse
Æternæ Studium posterriratis.

Adskillige Opskrifter her paa Stedet gaaes forbi, da de findes samlede I *Marmor. Dan.* T. I pag. 185 seqv. En betydelig Opskrift som nyeligen stod i Skolen, synes værd at anføre, nemlig: Præceps Theologi Jidicium, Tardum Juris consulti consilium, langvens Medici solarium, Svave Philosophi delirium, Die inter hæc qvid optimun. Bøndergodset ved Herlufsholm er af Vigtighed og Skoven ligesaa, med megen ung Opelskning. Hovetgaardens frie Hartkorn er i Ager og Eng, 103 Tønder 7 Skiepper 2 Fierdingkar, Skovskyl 14 Tønder 7 Skiepper.

Herregaarde i Corsøer og Anderskov Amter. Af Adelige og andre store Sæde-Garde, ligge i dette District en god Deel. Her anføres ikkun de completerte og egentligen saa kaldte Herregaarde nemlig, **Basnes**, en skøn og stor Gaard. Navnet tilegnes af nogle de Bassers Familie, af andre en Søe-Røver som opholdt sig i Skoven derved. Hr. Ove Lunge eyede Basnes 1447. Jesper Krafse 1504. Hr. Hans Krafse 1530. Eiler Krauses Enke Hilleborg Bille, boede der 1559. Kong CHRISTIAN IV eyede Gaarden først i (34) forrige Seculo. Otto Brahe 1610 siden Axel Arnfeld som 1633 opførde den nu værende herlige Bygning med Taarn of Spiir, saa og en Kornlade af lutter huggen Kamp-Steen, item et smukt Capel som længe siden er ubrugt. Over Borgegaardens Port lod han sette de ord

Ørnen bygger paa høyen Hald
Arvind ligger i dybden Dal.

Dermed hensigtes til en Ialuste imellem hans Naboe Volemar Daae paa Borrebye og ham. Om denne Mand siges, at han i et Kammer skulle være røget ihiel, og det af en Svensk Officier, som ikke kunne

fordrage hans Skiemt. Hans Sønner Jacob og Jörgen Arnfeld, eyede Gaarden Anno 1666. Den første af disse Brødre var noget afsindig og ville have stukket den anden ihjel, men Stødet blev afværget ved en Hunds Troeskab, hvilket var forestillet ved en Malning derpaa Gaarden. Kong CHRISTIAN V. til hvilken Gaard og Gods var hiemfalden for Restantzer, skienkede det til Stats-Raad Ove Rammel, som af Troeskab forlod sit Gods i Skaane: Frue Anne Rammel, Peder Reetzes eyede Gaarden 1676. Dernæst var Eyeren Admiral Christ. Bielke, som 1692 meget forbedrede Godset. Conferentz-Raad Povel Eggers. General-Lieutenant Lor. De Bojset, Oberst-Lieutenant Christ. De Bojset, Geheim-Conferentz-Raad F. C. Holstein, Justitz-Raad Höyserich 1754. Peder Qvistgaard, Hr. Greve Wedel af Jarlsberg (35) 1756, til hvis Skade Hovet-Bygningen afbrændte 1758. Siden Hr. Oberst Favin. Denne Gaard svare aarlig 50 Rdlr. Til Tierebye Skole af en Capital 1000 Rdlr. Som dertil er legeret og staaer i Hovetgaarden. Hartkorn i frie Hovetgaards Taxt er til Gaarden 103 Tønder 3 Skiepper 2 Album, Skovskyld 4 Tønder 4 Skiepper 1 Fierdingkar 1 Album.

Borrebye. Borrebye, én af Landets ypperligste Herre-Sæder saavel paa Bygning, som Bøndergods. Eyeren var 1443 Anders Jensen, 1460 Morten Skinkel, 1494 Jes Mortensen, 1530 Ridder John. Urne. Siden Kong CHRISTIAN III. Som først forlænede den til Iver Krabbe 1547, siden solgte han den til Cantzler Johan Friis, hvilken Anno 1556 opførde den store og stærke Bygning. Hans Broder-Søn Christian Friis overlod den til Claus Daae, hvis Søn Valdem. Daae, en Mand liden af Vext, men stor Chymicus. Som ved Guldmanagerie destillerede Gaard og Gods, saa hans Naboe Etats-Raad Ove Rammel gjorde Indførsel deri. Efter hans Arvinger blev den 1732 solgt til Conferentz-Raad Christ. Berregaard. Hans Søn Kammer-Herre Hr. Villum Berregaard Ridder, som nærværende Eyer, haver ladet den gamle Bygning baade inden og uden til saaledes forbygge og zire á la moderne. At den finder saa fine Lige i den Egn. Paa Gaarden er et zirligt Capel, og ved siden en herlig Lyst-Have. Hovetgaards Taxt er i Ager og Eng 108 Tønder 6 Skiepper 2 Fierdingkar 1 Album, Skovskyld 2 Tønder 2 Skiepper 1 Fierdingkar 1 Album.

Espegaard. Espegaard i Boeslunde Sogn, er ikkun liden, dog en frie Herregaard. Om dens Oprindelse og Eyere finder jeg ingen Efterretning. Hovetgaards Taxt er 21 Tønder 5 Skiepper 2 Fierdingkar 1 Album, Skovskyld 1 Tønde. (36)

Fugleberggaard, af nogle nedlagte Bøndergaarde (*), tilhørte Anno 1632 Herluf Erichsen og 1658 hans Søn Erich Herlufsen, siden Brigadier Numsen til Saltøe. Helmerskov, Oberst Mundt, D. Masii Arvinger. Joh. Thomsen Neergaard, som 1722, solgte den til Oberst-Kammer-Herre Carl v. Plessen. Tilhører nu hans Arvinger tillige med meget andet Gods i denne Egn, Hovetgaards Taxt er 18 Tønder 5 Skiepper 2 Album, Skovskyld 2 Tønder 2 Skiepper 2 Fierdingkar.

(*) Dog synes det at den i ældre Tider ogsaa havde været en Herregaard, thi i Danske Magazins Tom. I. p. 66 nævnes Velbyrd Knud Nielsen og Frue Ingerd Bille Daatter til Vidfuglebjerg, Aar 1452 og 1421. Hvad mere er, denne Gaard tillige med Haldager, sees af gamle Breve at have været Kronens Lehn i Kong CHRISTIAN III. Tiid, som han gav til Marqvard Tidemand, derefter til Peder Godske, Erich Rosenkrands, Henrich Nielsen Arnfeld,

Fiurendal. Fiurendal. Et skjønt Herre-Sæde, opbyggt 1609 af Vilhelm Dressenberg (**) da den kaldtes Vindinge efter en Bye af 7 Garde, som der stode tilforn. Anno 1645 tilhørte den Hans Ulrich Gyldenlöve Befalings Mand paa Kronborg. Gunde Rosenkrands eyede Vindinge 1657 og tillagde den endnu 5 Bøndergaarde i Nesbye. Anno 1678 var den, af Rigdom og Lærdom tillige navnkundige Baron Fiuren Eyer deraf, fik Godset erigeret til et Baronie af Navn Fiurendal, og da hans eeneste Søn

døde Udenlands, faldt dette Frieherskab som et Mand-Lehn til Kongen. Imidlertid havde denne Eyer anvendt meget paa Bygningen, Haven og Orangeriet. Ved Kong FRIDERICH IV. Naade, blev dette hiemfaldne Lehn skienket til Grotz-Cantzler (37) Grev Ulrich Adolph v. Holstein, som lagde det under sit Grevskab Holstenborg, om holdet strax skal meldes, efter den vedtagne alphabetiske Orden. For de Fattige paa Fiurendals Gods, haver Grotz-Cantzlerinden Christ. Af Reventlou giort en Stiftelse paa 2000 Rdlr. Mange mindre Stiftelser ved Herregaarden anføres ikke, men kunde læses i de HOFMANDSKE Samlinger. Fiurendals Hovetgaards Taxt 108 Tønder 1 Fierdingkar, Skovskyld 5 Tønder 5 Skiepper i Fierdingkar 1 Album.

(*) Af Fiurendals ældre Eyere viden Erich Jensen 1457 og Christoffer Erichsen 1496.

Førsløv. Førsløvgaard har tilhørt Peder Pedersön 1459, Lauritz Beck 1496. Joachim Beck 1560. Lauge Beck 1595. Sigvard Beck 1621. Steen Beck 1646. Lauge Beck 1656. Paa en Steen I Bygningen, staaer et par Navne, som lader os slutte nogle Eyere, nemlig forbemeldte Joachim, Beck. Jochim Hallenhertz 1566. I de sildigere Tider haver den tilhørt Jörgen Parsbierg, Ditmar Böske, von de Maase, Obercammer-Herre Carl v. Plessen, nu hans Arvinger, Oberceremonie-Mester Mogens Plesses Sønner. Frie Hovetgaards Taxt er her 124 Tønder, 4 Skiepper, 1 Fierdingkar, 1 Album. Skovskyld 16 Tønder 4 Skiepper.

Gierderup. Gierdrupgaard, en maadelig Gaard, som Peder Hundremark eyede 1568 og Claus Hundremark 1590. (*) Siden de Kaaser. Peder Vibe besad den midt i forrige Seculo, og lod nogle ubrugelige Kirke-Lader nedbryde til dens Bygning, hvilken er dog ikkuns slet. Siden har den tilhørt Joachim Friderie Vind, Cantzler Holger Vind, hans Daatter giftet med M. Diderich Grubbe, Justitz Oluf Bruun, (38) Cantzellie-Raad Borthuus, Major Bylow, og nu Hr. Qvistgaard. Hovetgaards Taxt 60 Tønd. 7 Skiepp. 1 Alb. Skovskyld 4 Skiepp.

(*) Med Erich Hundremark, som uden Tvivl, var dennes Søn og døde 1613 blev Slegtens Vaaben nedlagt.

Gundersløvholm. En gammel og god Herregaard, har forud været en Art af et fast Slot, funderet af Jens Mogensen som døde 1345 Hvitf. P. 492. 1387 har Hr. Benedict Biug eyet den. Hr. Anders Jacobsen Lunge 1407 og Hr. Jens Olufsön 1413. Anno 1617 tilhørte den Christopher Giöe, i hvis Familie den havde været 100 Aar tilforn. Siden Christopher von Græben, Ejler Urne 1627, Flemming Ulfeld, Iver Krabbe 1649. Thage Krabbe 1669. Oberst Johan Rantzow 1684. Brigadier Christian Rodsteen, Kammer-Frøken Holsten, D. Hect Gottfried Masius, hvis søn Cantzellie-Raad v. der Maase solgte den til Ober-Kammer-Herre C. v. Plessen, som Anno 1729 paa et bekvemmere Sted opførte den nye prægtige Bygning, og efterlod den, tillige med fleere Gaarde, si Familie. Hovetgaards Taxt er 127 Tønd. 7 Skiepper 3 Fierd. 1 Alb. Skovskyld 46 Tønder 5 Skiepp. 1 Fierd. 2½ Alb.

Harrested. Harrestedgaard. En gammel og massiv Bygning, formodentlig bygt af de Parsberger, som længe havde den i Besiddelse, nemlig den med Kong CHRISTOPH. Af Bayeren her indkomne Verner Parsberg 1487. Hans Søn Tönne Parsberg 1499. Hans Søn Verner Parsberg Rigens Raad 1567. Hans Søn Tönne Parsberg 1583. Hans Broder Fridrich Parsberg 1653. Dernæst Cantzler Holger Vind Hans Søn Kammer-Herre V. C. Vind, 1733. Ober-Kammer-Herre Carl v. Plessen, nu hans Familie. Hovetgaards Taxt er 86 Tønder. 1 Skieppe, 2 Fierdingkar, 1 Album. Skovskyld 8 Tønder. 1 Skieppe.

Holstenborg. En stor og herlig Bygning af 4 Længder med 3 Taarnspire, nu et Greveligt Slot, forud kaldet Braadegaard, siden (39) Trolleholm, af de Trollers Familie, som længe var Eyere deraf, og

dem vil jeg saaledes opregne som deres Navne findes paa en Steen over Borregaards-Portens Udside, mod Ladegaarden, hvilken ogsaa er grundmuret og med Graver omgivet. Ordene ere disse:

”Efter at *Börge Trolle*, som var *Niels Trolles Søn*, Herr *Jacob Trolles Sønne-Søn*, og *Arild Trolles Sønne-Søns Søn*, med sin kiære Hustrue Frue *Anne Munk* til Pallisbiørg, haver ladet lægge de første Grundvolle Bygning, og den største Deel forfærdiget, saa haver hans Søn *Niels Trolle*, med sin kiære Huusfrue *Helle Rosenkrands*, *Holgers* Datter, til Glimminge, dette Huus og andet meere, *V. F. V. L. D.* forfærdiget med sin Tilbehør, Gud til Ære, og dem og deres Efterkommere til Gavn, hvortil Gud give Lykke og Velsignelse af det høje.” (*)

*Ædisicant alii nobis, nos posteritati.
Sic prius acceptum reddimus officium. Anno 1648.*

Den gandske Bygning blev 1724 forbedret af Store-Cantzleren Hr. Ulrich Adolph v. Holstein, som af denne og flere Gaarde kort tilforn havde gjort et Grevedømme, kaldet Holstenborg. Kirken, som haver paa alle Sider smukke Gallerier, og en gipset Hvælving, er indviet 1729 og nu en Sogne-Kirke. Holstensborgs Egn og Udsigt over nogle Øer i Havet er meget behagelig. Hovetgaards Taxt er 55 Tønder 7 Skiepper 3 Fierdingkar 2 Album, Skovskyld 16 Tønder 3 Skiepper. (40)

(*) Efter Statholder Niels Trolle haver og Herlof Trolle øyet Gaarden. For 200 Aar siden maa den paa nogen Tid have været Kronen tilhørende, thi 1560 findes Frue Dorothea Niels Marqvardsens Enke at være bleven forlehnet med den af Kong FRIDERICH II.

Kastrup, en god Herregaard, oprettet af noget Bøndergods ved Kammer-Herre Vind til Harrested, haver en smuk Have og i Skoven en Dyrehave, samt et got Stutterie, anlagt af Ober-Kammer-Herre Carl v. Plessen, som næste Eyere, hvilken ved Testament overdrog det til sin Brødre-Børn. Hovetgaards Taxt 27 Tønder 5 Skiepper 2 Fierdingkar 1 Album, Skovskyld 9 Tønder 1 Skieppe 1 Fierdingkar, 1 Album.

Lystager, forstum en Bonde-Bye kaldet Ormearger, haver i forrige Seculo tilhørt Oberstlieutnant Erich Steensen, saa og 1670 Philipp Jochum Bernstorf med Frue Bente Urne. Siden vides ingen Eyere, og da Gaarden stod under Relutions Rettighed, blev den af Kong FRIDERICH IV. indløst tillige med andet saadant Gods, Anno 1720 og indrettet til et Ryttergods. Borgegaarden afbrændte 1745.

Snedinge som tilforn var 8 Bøndergaarde er bygt Anno 1614 af Herluf Daae, hvis Afkom eyede den nogen Tiid. Dernæst Alexand. Rave v. Pappenheim som døde 1631, siden Herlof Trolle. Nu er den henlagt under Grevskabet Holstenborg. Af ældre Eyere vides Niels Grubbe, og Jörgen Daae 1588. Hovetgaards Taxt er 68 Tønder 6 Skiepper, Skovskyld 2 Tønder 3 Skiepper, 2 Fierdingkar, 2 Album.

Saltø. Saltø, forstum en af Kronens Forlehninger, da den kaldtes Saltø-Slot, en god gammeldags Bygning, paa hvis Muur sees et (41) Fruentimmers Bustum i hvid Marmor, som meenes at være Dronning MARGRETHES Efterlignelse (*).

(*) Dronning Margrethe købte Saltø Gaard af Greve Ernst af Glichen, som havde købt det af Herman Hire, men 1396 gav hun det for Siele-Messer til den Roeskildske Biskop Peder Jensen. Ved Reformationen som det igien til Kronen. Kong CHRISTIAN IV gav det til sin Søn Grev WALDEMAR som solgte det til Vorf. Ulfeld, Danske Magazin Tom IV. p. 297.

At Saltø eller Solte, som det kaldtes, fordum har været befæstet, ses deraf, at Kong OLUF kalder det *fortalitium nostrum* Sooltæ i et Document af 1387 hvorved han forlæner det til Hr. Ficke Molteke paa Livstid. Dronning MARGRETHE gav Gaarden 1397 til Biskops bordet i Roskilde, hvorfor og de følgende Biskoper har dateret nogle deres Documenter in *castro nostro* Solte. Efter Reformationen, da det igien kom til Kronen, blev det forlænet bort, 1539 til Borchart von Boyneberg, 1552 til Jens Ulfstand, 1572 til Gregers Ulfstand. Efterat det igien er solgt fra Kronen, have Eyerne været, Lars Ebbesen, dernæst Rigens Hofmester Corfits Ulfeld 1647. Da denne forbrød sine Eyendomme, overdrog Kong FRIDERICH III. Saltø til General-Lieutenant Hans von Ahlefeld, som solgte den til Otte Povisk. Siden Geheime-Raad Knud Thott til Gaunø, General-Major Matth. Numsen 1724. Ober-Kammer-Herre Carl von Plessen, som ved Testamente under fidei. Commiss. Har efterladt denne og sex andre tilforn anførte Herregaarde, til sin Broders Christ. Ludvig von Plessens Børn og Børne-Børn. Hovetgaards Taxt 101 Tønde 6 Skiepper 2 Fierdingkar 2 Album, Skovskyld 9 Tønder 2 Skiepper 2 Fierdingkar. (42)

Carl Plesses Skoler. Ostbemeldte Ober-Kammer-Herre Carl Adolph von Plessen, som af mig og alle dem, der kiendte ham, vides at have været en særdeles gudfrygtig Herre, saavel riig paa Naade og Sandhed, som paa timeligt Gods, stiftede i denne Egn ikke mindre end otte fire Skoler, til Bønder-Børns Underviisning, nemlig ved Foundation af 1724 de fem som findes i Førsløv, Hyllinge, Vallensved, Foedbye og Fugleberg, men ved Fundatz af 1726 de 3 i Karrebek, Gundersløv og Skielbye, hvorom kan eftersees Justitz-Raad H. DE HOFFMANDS Samlingers Tom. I pag. 358 & 368.

Agersøe. Endnu er ved dette District at erindre noget lidet om visse smaae Øer og Holme, saasom Agersøe i det store Belt, lige ud for Stiesnes og derfra en halv Miil, men fra Langeland 3 Miil. Det er et lidet frugtbar, vel dyrket og velbeboet Land, knap én Miil langt og en halv Miil bredt, det haver dog 24 Gaarde og 12 Huse, nu tilhørende Hr. Etats-Raad Friis i Kiøbenhavn. Paa hver sin Ende af Agerøen, ligge tvende smaa Holme ved Navn Eegholm og Helleholm. Der, saavel som paa Agerøen selv, er nu liden Skov, men skal fordum have været overflødig, og siges at være deels paa eengang ruineret Anno 1652 af en stærk Orcan som kulkastede de bedste Træer, deels ogsaa af et Slags Strandfugle kaldet Roger, som i stor Mængde bygde Reder og med deres Ureenlighed forvoldte at mange Træer fik ud.

Omøe. Omøe ligger næsten en halv Miil Sønden for Agersøe og adskilles ved et Sund af 30 Favnes Dybhed. Paa denne Øe blev først Anno 1574 bygget en Kirke, til Tieneste for Øboerne, hvilke tilforn (43) søgte Guds-Huus i Skielskør, men nu haves tvende smaae Kirker, hver paa sin Øe. Indbyggerne ere velhavende Folk. Foruden Avling nære de sig med Fiskerie og Seylads, da de ere gode Søefolk. Jorden er paa disse Øer saa god, at den aarlige besaaes og ikke hviler. I Steden for at lade telle deres Tiende-Korn, give de, efter en gammel fast Contract, aarligen deres visse Quantum af reen Rug, Byg og Havre, lige som paa Als. Paa begge Øer findes hverken Muldvarper eller Rotter, men dem Muus.

Paa Agersøe døde 1687 en Præst navnlig Hr. Math. Hansen Lund, som var bleven 92 Aar gammel, efter at han havde levet i 7 Biskoppers Tiid, og Anno 1687 haft den Ære at herberge hos sig Kong CHRISTIAN V. med sin Dronning, da et Uveyr paa Beltet drev dem derhen. I et Mss. Finder jeg, at Kong ERICH af Norge som holt Marsk Stygs Partie, laae med sin Flode 6 Uger under Agersøe i Beltet Anno 1287. Maaskee Stisnes bære Navn af Marsk Stig. See *Reliqv. Mss. oms Ævi* Tom. IX, p. 160.

Sveedø, som ogsaa skrives Sæbedøe, er en landagtig smal Øe, lige ud for Borrebye-Strand. Den beboes kun af et par Gaardmænd. Strax derved ligger en Holm kaldet Ridholm som bruges allene til Græsning.

Glænøe sorterer under Grevskabet Holstenborg og ligger ikke langt fra Landet, saa at man ved 3 Veyler kand kiøre eller vaade der ud (44) Øen haver elleve Gaarde. Østen for ligger atter en ubeboet liden Holm, kaldet Ormøe, hvor nogle Creaturer kunde græsses, item, Nordvest for Glænøe ligger Sankholm, af samme Beskaffenhed, saa og en anden Holm kaldet Strandhøy. Sydvest fra Glænøe paa en halv Miils Distance, skal i forrige Tider have været en Øe med et Kirke-Sogn, kaldet Vænøe, hvis Hukommelse alene er til overs, i en høy Sandgrund kaldet Vænøe-Grund. Ved klart Veyr og stille Vand, siger man, at der kand sees Tegn af en Kirke-Muur. Nogle spaae, at Glænøe eengang skulle faae samme Skiebne som dens Naboe, efter et gammelt Ordsprog: Vænøe bier efter Glænøe.

Mindre Øer og Holme. Et par Mile længere mod Østen, dog paa samme Landkant, ligger Enøe med 8 Bøndergaarde og nogle Huuse, saa og Ydernes, alene af Huusmænd beboet, og strax derhos Lindholm, som græsses, hvilke samtlig tilhøre Hr. Geheime-Raad OTTE THOTT, saasom Eyer af Gavnøe.

Holme i Corsøer-Noer. Foruden disse Øer og Holme som ligge til Hafs, findes her endnu 4 saadanne smaae Holme, som indelukkes i Corsøer-Noer eller den Fiord, som der løber ind og siden udbreder sig. De ere alene Græs-Holme og kaldes Eegøe, Goscalk, Mageløe, og Lilløe. Paa den sidste sees Kiendetegn til en Skandse, som i Krigs-Tider kand være opkastet. (45).

Af de Adelsmænd, som for Souveraineteten havde disse da værende Krohn-Lehn at raade for, vides følgende.

I Corsøer Amt eller paa Tornborg Slot.

Jörgen Rud Høvedsmand til Corsøer Anno 1370.

Anders Skiötte 1425

Jep Lunde 1443

Henrich Meinstorp 1496.

Henrich Giöe 1516.

Knud Rud 1529.

Christopher Hvitdeld 1556

Jacob Skeel 1557.

Otte Rud 1562.

Petronella Oxe 1568. Hun var den forriges efterladte Enke, og havde uden Tvivl gjort Kronen Forskud paa Penge, saa at hun beholte Lehnets, hvilke og er skeet paa flere Steder.

Eiler Kruse 1574.

Peder Retz 1581

Mogens Giöe - -

Frantz Rantzov 1584.

Knud Rud den yngre 1588.

Corfitz Ulfeld den ældre 1597.

Ebbe Munk 1605.

Ernst Normand 1620.

Wentzel Rothkirch 1631.

Jörgen Retz 1655.

Hugo Lützow 1656.

Paa Antvorskov var efter Secularisationen og de forrige Priorers Afskaffelse,

Peder Retz 1580

Christen Friis 1589.

Siden dette Kron-Lehn foreenet med det Corsørske og havde samme Lehnsmænd.